

УДК 378.4

Терентьєва Н.О.,

докторант Інституту вищої освіти НАПН України,
доцент кафедри теорії та історії педагогіки гуманітарного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

ІННОВАЦІЙНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ОСВІЧЕНОСТІ, ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ, НАУКИ

У статті представлено окремі аспекти набуття та реалізації освіченості та інтелігентності в умовах університетських новоутворень суспільства, побудованого на знаннях. У контексті концепції інноваційного університету окреслено характеристики академічного інноваційного університету. Акцентовано увагу на розвитку науки (наукові дослідження, виробництво інформації, інновації) у суспільстві, побудованому на знаннях, оскільки нові університети є центрами наукових досліджень.

Ключові слова: освіченість, інтелігентність, культура, університет, академічний інноваційний університет, постіндустріальне суспільство, наука.

Як засвідчує Д. Лихачов, освіченість, інтелігентність та культура є основними рушійними силами реорганізаційних змін та прогресів суспільства: «...освіченість не можна змішувати з інтелігентністю. Освіченість живе старим змістом, інтелігентність — створенням нового та усвідомленням старого як нового. Більше того... Позбавте людину всіх її знань, освіченості, позбавте її самої пам'яті, проте якщо при всьому цьому вона збереже сприйнятливості до інтелектуальних цінностей, любов до набуття знань, інтерес до історії, смак у мистецтві, повагу до культури минулого, навички вихованої людини, відповідальність у розв'язанні моральних питань та багатство і точність своєї мови... ось це і буде інтелігентність. ...Чим інтелігентніша людина, тим більше її потяг до освіченості. ...Здатність до набуття знань — це також інтелігентність. ...Інтелігент — це людина “особливого характеру”... не схильна до забобонів, включаючи шовіністичні... Нація, котра не цінує інтелігентності, приречена на загибель» [4, 504–505]. Культура ґрунтується на знаннях (хоча не є їх сукупністю), є результатом набутих знань, які впорядковані, проте не всезагальні [5, 165].

Метою нашої розвідки є окреслення можливості набуття та реалізації освіченості та інтелігентності в умовах університетських новоутворень суспільства, побудованого на знаннях.

Талановиті вчені та висококваліфіковані фахівці у постіндустріальному суспільстві є особливо цінними (на жаль, не завжди у своїх країнах), оскільки їх ідеї та діяльність визначають інтерес практично всіх сфер життя: науки, мистецтва, культури, техніки, технологій тощо. Наукова еліта виступає основою позитивних змін у політиці, економіці, соціальній сфері. Інтелектуальна еліта позиціонується як золотий генофонд нації. Його продуктивне використання та відновлення, за переконанням Ю. Похолкова (Президент Асоціації інженерної освіти Росії, 2003), має стати особливою турботою суспільства і держави [6, 4].

Нам імпонує концепція інноваційного університету, розроблена фахівцями Асоціації інженерної освіти Росії. Відповідно до цієї концепції академічний інноваційний університет має такі характеристики: інноваційна освіта на основі єдиного науково-навчального процесу із застосуванням міждисциплінарних проблемно та проектно орієнтованих освітніх технологій; система елітної підготовки фахівців на базі наукових шкіл; інтеграція наукової, освітньої та інноваційної діяльності; сформована корпоративна культура і внутрішнє конкурентне середовище університету; адекватна новим завданням організаційна структура і методи управління університетом на основі поєднання державного, державно-суспільного управління та самоуправління; диверсифіковані джерела фінансування університету та ефективна система фандрайзинга; розвинена інфраструктура взаємодії університету з внутрішнім та зовнішнім актуальним середовищем [6, 5]. У формуванні академічних інноваційних університетів значущу роль мають відіграти науководослідницькі структури Академії наук, що сприятиме розв'язанню завдань інтеграції академічних цінностей та підприємницької культури, впровадженню нових освітніх технологій тощо.

Слід наголосити на необхідності державної політичної, промислової та суспільної підтримки діяльності нових університетських комплексних структур. Проте така підтримка можлива за умови широкої просвітницької та пропагандистської роботи щодо роз'яснення та фактологічного підтвердження доцільності та ефективності діяльності новоутворень університетського сектора, що, на нашу думку, сприятиме адекватній мотивації щодо надання та отримання освіти, відповідної вимогам часу. Ми усіяко підтримуємо твердження М. Карлова, що «...тільки освіта, отримана у тому чи іншому університеті... може слугувати основою належного професіоналізму та відповідної культурності...» [2, 13] за умови набуття випускниками вищих навчальних закладів повного спектра знань, умінь та компетенцій відповідно до

обраної спеціальності або напрямку підготовки, що можливо при наявності прагнення до освіти у студентів та професійних можливостей професорсько-викладацького складу за підтримки керівництва, роботодавців, суспільства у цілому.

Акцентуємо увагу на розвитку науки (наукові дослідження, виробництво інформації, інновації) у суспільстві, побудованому на знаннях, оскільки нові університети є центрами наукових досліджень. Ми користуємося класифікацією постіндустріального суспільства, представленою М. Згуровським (2005): комунікаційне суспільство (80-ті — початок 90-х років ХХ ст.), характерними рисами якого є перетворення інформації у цифрову форму, створення баз даних та баз знань, передача інформації на велику відстань за допомогою телекомунікаційних технологій, створення глобальних мереж; інформаційне суспільство (друга половина 1990-х років — початок ХХІ ст. (2003)), у якому інформація стає товаром, який можна придбати та продати; суспільство, побудоване за знаннях (з початку ХХІ ст. — дотепер), в якому головний продукт — ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) поєднано з людським, творчим потенціалом (інформація перетворюється на знання творчими людьми, озброєними технологіями) [1]. Зазначимо, що Україна перебуває на початковому етапі створення третього типу постіндустріального суспільства.

Наука набуває таких рис: методологічні, системні, міждисциплінарні знання, необхідні для оперування значними обсягами інформації при розв'язанні нестандартних проблем; поява нового виду інформації — метаданих; забезпечення відкритого доступу до інформації; формування наукових баз даних; мережеві ознаки організації науки на основі транснаціональних, суспільних інтересів; загальний доступ до наукових видань; захист даних та інформації; архівне збереження наукових даних та інформації; менеджмент даних; інтеграція електронних даних, отриманих з різних джерел тощо [1], що є інноваційним для наукових досліджень.

У розвитку науки освіті належить провідне значення, що виявляється, на думку Е. Короткова, і ми дотримуємося його поглядів, у наступному: освітнє (педагогічне) середовище надає витoki та можливості для продукування нових думок, ідей, проектів; структурує професійне мислення та формує інтелект; визначає фундаментальність науки через концентрований комплекс знань та її перспективність шляхом підготовки нових наукових кадрів [3, 17]. Наука і освіта визначають інтелектуальний потенціал суспільства, знаходять певне відображення в економічних показниках і проєктують майбутнє країни

і суспільства. Саме наука і освіта визначають можливості прогнозування майбутнього і вибір варіантів розв'язання сучасних проблем; перспективну мету (наприклад, зміни парадигм, визначення освітніх цілей, коригування підходів тощо); систему цінностей (пам'ятаймо, що освіта є однією із суспільних цінностей); превалуючий тип мислення (цікавим, з нашої точки зору, є голографічне мислення, яке визначає можливість різнобічного бачення явища, події або проблеми); середовище для створення нового знання й інформації та формування нової свідомості.

Зазначимо, що не кожне знання спроможне передбачити, а тільки те, що відображає об'єктивні (ті, що відображають закономірності) тенденції розвитку та змін, зокрема соціально-економічні, техніко-технологічні, освітні тощо. Об'єктивні тенденції розвитку освіти ґрунтуються на закономірностях, оскільки саме вони встановлюють існуючі, необхідні, стійкі зв'язки між явищами, що відображають означений розвиток. Наголосимо, що тенденції розвитку освіти так чи інакше пов'язані зі зміною її якості. Науковий підхід до модернізації та реорганізації вищої освіти передбачає не лише виокремлення тенденцій її розвитку, а й розуміння можливих варіантів їх сукупної дії.

Ми не ставимо за мету розгляд окремих тенденцій розвитку вищої (у тому числі університетської) освіти чи їх сукупної дії, цьому аспекту присвячені інші наукові розвідки, проте відзначимо специфіку університетської освіти з власними цілями, змістом, методологією, традиціями, зокрема формування інтелектуального потенціалу; усвідомлення проблем генерації, інтерпретування, усвідомлення, збереження та трансформації знань; засвоєння ефективних технологій мислення; формування пізнавальної мотивації та якісно нової діяльності, основними рисами якої є інноваційність, перспективність, ефективність [3, 43] та креативність.

Зазначимо основні риси університету постіндустріального суспільства, виокремлені на основі узагальнення окремих положень щодо університетської освіти в міжнародних та вітчизняних документах [7]: центр культури, знань, досліджень, поширення знань серед нових поколінь, невіддільність навчального процесу від дослідницької діяльності (Велика Хартія Університетів, 1988); центр дослідницької роботи у вирішенні актуальних суспільних проблем своїх регіонів (ЮНЕСКО, 1996); центр розвитку освіти для дорослих і неперервної освіти в новій економіці (ЮНЕСКО, 1997, 1998); реалізація двох основних моделей університету: «університет-фірма» (другорядність наукових досліджень) та «університет-суспільство» (вирішальність фундаментальних

і прикладних досліджень) (ЮНЕСКО, 1998); збереження нерозривного зв'язку з дослідницькою діяльністю (Асоціація європейських університетів, 2001); відведення ключової ролі у національній інноваційній системі вищій школі, мережева база для обміну інформацією і знаннями; науково-освітньо-промисловий комплекс (Всесвітній банк, 2001); ключові проблеми університетської освіти: досягнення сталого фінансування; забезпечення автономності і професіоналізму; приведення діяльності університетів у відповідності до стратегічних потреб регіонального розвитку; формування в Європі єдиного освітнього і науково-освітнього простору (Європейська Комісія, 2003).

Розглядаючи та аналізуючи набутий досвід, виокремлюючи продуктивні ідеї, об'єктивні тенденції та встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки, можна дати інтегральну оцінку того, що необхідно для майбутнього, інколи руйнуючи усталені у суспільстві стереотипи, змінюючи пріоритети та вказуючи векторні напрямки розвитку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виокремленні тенденцій розвитку університетської освіти з окресленням можливих варіантів їх сукупної дії.

ДЖЕРЕЛА

1. Згуровский М. Путь к информационному обществу — от Женевы до Туниса [Электронный ресурс] / М. Згуровский // Зеркало недели : международный общественно-политический еженедельник. — 2003. — № 34 (562). — С. 3—19. — Режим доступа : <http://www.zerkalo-nedeli.com>
2. Карлов Н.В. Преобразование образования / П.В. Карлов // Вопросы философии. — 1998. — № 11. — С. 3—19.
3. Коротков Э.М. Управление качеством образования : учеб. пособ. для вузов / Э.М. Коротков. — М. : Академический проект: Мир, 2006. — 320 с.
4. Лихачев Д.С. Книга беспокойств. Статьи, беседы, воспоминания / Д.С. Лихачев. — М. : Новости, 1991. — 528 с.
5. Лихачев Д.С. Я вспоминаю / Д.С. Лихачев. — М. : Прогресс, 1991. — 256 с.
6. Похолков Ю. Проблемы и основные направления совершенствования инженерного образования / Ю. Похолков // Образование: ракурсы и грани. — 2003. — № 10. — С. 3—8.
7. Ходикіна І.Ю. Університетська освіта в контексті інноваційного розвитку України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 [Електронний ресурс] / І.Ю. Ходикіна; Інститут регіональних досліджень НАН України. — Л., 2006. — 20 с. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06hiyuru.zip>

W artykule przedstawiono niektóre aspekty nabywania i realizacji wykształcenia i inteligencji w warunkach uniwersyteckich nowotwórców społeczeństwa, opartych na wiedzy. Określone w kontekście koncepcji uniwersytetu innowacyjnego cechy akademickiego uniwersytetu innowacyjnego. Uwaga skupiona jest na rozwoju nauki (badania naukowe, produkcji informacji, innowacje) w społeczeństwie zbudowanym na wiedzy, ponieważ nowe uniwersytety są centrami badań naukowych.

Słowa kluczowe: edukacja, inteligencja, kultura, uniwersytet, uniwersytet akademicki innowacyjny, postindustrialne społeczeństwo, nauka.

The article presents some aspects of the acquisition and implementation of education and intelligence in a university tumors society based on knowledge. It is found out characteristics of academic innovation university in the context of an innovative university. Attention is focused on the development of science (scientific research, production of information, innovations) in the society formed on the basis of knowledge, as new universities are centers of research.

Key words: education, intelligence, culture, university, academic innovation university, postindustrial society, science.

В статье представлены отдельные аспекты обретения и реализации образованности и интеллигентности в условиях университетских новообразований общества, построенного на знаниях. В контексте концепции инновационного университета определены характеристики академического инновационного университета. Акцентировано внимание на развитии науки (научные исследования, производство информации, инновации) в обществе, построенном на знаниях, поскольку новые университеты являются центрами научных исследований.

Ключевые слова: образованность, интеллигентность, культура, университет, академический инновационный университет, постиндустриальное общество, наука.